

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

652

ELIMU KWA MICHEZO

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2007

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vikokotozi **haviruhusiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali yote katika sehemu hii

1. Toa maana ya neno “michezo ya ushindani” na eleza jinsi inavyoweza kuathiri maadili ya vijana katika jamii.

Michezo ya ushindani ni aina ya michezo inayoshirikisha watu au timu mbili au zaidi kushindana ili kupata mshindi kwa kufuata kanuni na sheria zilizowekwa. Michezo hii mara nyingi huchochea ushindani wa hali ya juu na huibua hisia za ushindi na kushindwa.

Michezo ya ushindani inaweza kuathiri maadili ya vijana kwa kuwajengea nidhamu ya kufuata sheria. Vijana wanaposhiriki hujifunza kuheshimu kanuni, waamuzi, na wachezaji wenzao, jambo linaloweza kupunguza tabia zisizofaa katika jamii.

Kwa upande mwingine, michezo ya ushindani inaweza kuathiri vibaya maadili ya vijana ikiwa itasababisha wivu, ugomvi, au matumizi ya njia zisizo halali ili kushinda. Vijana wanaoweza kushindwa kudhibiti hasira zao wanaweza kujenga chuki na dharau kwa wenzao, hali inayoharibu mshikamano wa kijamii.

2. Eleza tofauti kati ya michezo ya jadi na michezo ya kisasa kwa mifano ya kina.

Michezo ya jadi ni michezo iliyokuwa inachezwa na mababu zetu kwa kutumia vifaa rahisi vilivyopatikana katika mazingira yao. Kwa mfano, kuvuta kamba, bao, rede, na kurusha jiwe. Michezo hii ilihusisha zaidi burudani, mshikamano na mafunzo ya kijamii.

Michezo ya kisasa ni michezo iliyoanzishwa au kusambazwa kwa mfumo wa kimataifa na kufuata viwango vya kitaalamu. Mfano ni mpira wa miguu, mpira wa kikapu, tenisi na riadha. Michezo hii hutumia vifaa vya kisasa na ina taasisi rasmi zinazohakikisha mashindano yanadhibitiwa kwa viwango sawa.

Tofauti kuu ipo katika lengo na muundo. Michezo ya jadi mara nyingi ilihusiana na tamaduni, mila na mafunzo ya kijamii, wakati michezo ya kisasa inalenga ushindani wa kimataifa, burudani kubwa, na maendeleo ya kiuchumi kupitia ufadhili na udhamini.

3. Jadili mchango wa michezo ya shule za msingi katika kuboresha mahusiano ya kijamii ya wanafunzi.

Michezo ya shule za msingi huwapa wanafunzi fursa ya kushirikiana na wenzao. Wakati wa mazoezi na mashindano, wanafunzi hujifunza kushirikiana, kusaidiana na kuaminiana, jambo linalojenga urafiki wa kudumu.

Michezo pia husaidia kupunguza tofauti za kijamii kati ya wanafunzi. Watoto kutoka familia tofauti wanaposhiriki pamoja hujifunza kuishi kwa mshikamano na kuondoa ubaguzi wa kijamii, kiuchumi au kitamaduni.

Aidha, michezo ya shule hujenga utamaduni wa kuheshimiana. Wanafunzi hujifunza kukubali matokeo ya kushinda au kushindwa bila ugomvi, jambo linalowasaidia hata nje ya uwanja wa michezo katika maisha ya kila siku.

4. Eleza kwa undani mbinu za kisaikolojia ambazo mwalimu wa michezo anaweza kutumia kuwajengea wachezaji kujiamini.

Mwalimu wa michezo anaweza kutumia mbinu ya motisha chanya. Kila mchezaji anapofanya vizuri, mwalimu humpongeza na kumtia moyo, jambo linaloongeza imani ya mchezaji kwa uwezo wake.

Pili, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya kufundisha kupunguza woga kwa kuanzisha mashindano madogo ya mazoezi kabla ya mashindano makubwa. Hii huwasaidia wachezaji kuzoea mazingira ya ushindani bila shinikizo kubwa.

Tatu, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya kuunda malengo binafsi. Mchezaji anapoweka malengo madogo na kuyafanikisha hatua kwa hatua, hujijengea kujiamini kwa kuwa anaona maendeleo yake mwenyewe.

5. Changanua umuhimu wa kanuni na sheria katika kuhakikisha usalama wa wachezaji wakati wa mashindano.

Kanuni na sheria huwezesha michezo kucheza kwa nidhamu. Kwa mfano, sheria za kupiga faulo katika mpira wa miguu hulinda wachezaji dhidi ya majeraha makubwa yanayoweza kusababisha madhara ya kudumu.

Sheria pia huleta usawa wa ushindani. Wachezaji wote wanapofuata kanuni zilezile, huondoa uwezekano wa mchezaji kutumia mbinu hatarishi kupata ushindi. Hii huongeza usalama na heshima baina ya wachezaji.

Vilevile, kanuni na sheria hutoa mwongozo kwa waamuzi kuhakikisha kuwa mchezo unaendeshwa kwa usalama. Bila kanuni na sheria, michezo inaweza kugeuka vurugu na kuhatarisha maisha ya washiriki.

6. Eleza jinsi michezo inavyoweza kuchangia katika kupunguza migogoro ya kifamilia na kijamii.

Michezo hutoa fursa kwa familia na jamii kushirikiana katika burudani. Familia zinaposhiriki au kushuhudia michezo pamoja, hujenga mshikamano na upendo unaopunguza migongano.

Kwa upande wa kijamii, michezo hutoa uwanja wa kushirikiana bila kujali tofauti za kidini, kikabila au kijinsia. Washiriki hujifunza kushirikiana kama timu, jambo linalosaidia kutuliza tofauti zinazoweza kusababisha migogoro.

Pia michezo hutoa njia mbadala ya matumizi mabaya ya muda. Vijana wanaoshiriki michezo mara kwa mara hupunguza hatari ya kujiingiza katika tabia hatarishi zinazoweza kuchochea migogoro ya kifamilia na kijamii.

7. Tathmini athari za udhamini wa michezo kutoka kwa makampuni binafsi katika maendeleo ya michezo nchini.

Udhamini wa makampuni binafsi huchangia kwa kiasi kikubwa maendeleo ya michezo kwa kutoa fedha zinazosaidia vifaa, uwanja na mafunzo ya wachezaji. Hii huongeza ubora wa michezo nchini.

Pia udhamini huwapa wachezaji fursa ya kujitokeza kimataifa kwa kuwa makampuni mara nyingi hufadhili mashindano makubwa. Wachezaji wanaopata nafasi hii huinua heshima ya taifa kimataifa.

Hata hivyo, udhamini unaweza pia kuathiri michezo vibaya endapo makampuni yatakuwa na maslahi binafsi yanayokinzana na maendeleo ya michezo, kwa mfano kutumia michezo kama njia ya matangazo pekee bila kulenga ustawi wa wachezaji.

8. Eleza changamoto zinazokumba utekelezaji wa michezo ya wanawake katika shule na jamii kwa ujumla.

Changamoto kubwa ni mtazamo hasi wa kitamaduni unaodharau uwezo wa wanawake kushiriki michezo. Hali hii huwakatisha tamaa wasichana kushiriki michezo shuleni na jamii.

Pili, kuna uhaba wa miundombinu ya michezo inayowezesha wanawake kushiriki kwa usawa. Mara nyingi vifaa na viwanja hutolewa kwa ajili ya wanaume pekee.

Tatu, ukosefu wa ufadhili na udhamini kwa michezo ya wanawake hufanya washiriki wake kukosa motisha na kushindwa kuendeleza vipaji vyao kwa kiwango cha juu.

9. Changanua nafasi ya michezo katika kupambana na uhalifu wa vijana mijini.

Michezo huwapatia vijana ajira ya muda na ajira rasmi. Vijana wanaposhiriki mashindano na michezo ya kulipwa hupata kipato kinachowazuia kujiingiza katika uhalifu.

Michezo pia huwapa vijana shughuli mbadala za kutumia muda wao. Vijana wanaoshiriki mara kwa mara katika michezo hupunguza muda wa kuzurura mitaani, jambo linalowazuia kujiingiza katika makundi ya kihalifu.

Aidha, michezo huwajenga kisaikolojia vijana kuwa na nidhamu, kuheshimiana na kuishi kwa mshikamano. Hii inawasaidia kuwa raia wema wanaoepuka tabia za kihalifu.

10. Eleza uhusiano kati ya michezo na maendeleo ya kiakili ya mwanafunzi.

Michezo husaidia kuongeza mzunguko wa damu na hewa safi katika ubongo wa mwanafunzi. Hali hii huongeza uwezo wa kufikiri na kukumbuka, jambo linaloboresha ufaulu wa masomo.

Pia michezo hufundisha stadi za kimantiki na kupanga mikakati. Wakati wa michezo ya kimashindano, wanafunzi hujifunza kufanya maamuzi haraka na sahihi, jambo linaloongeza uwezo wao wa kiakili.

Vilevile, michezo hupunguza msongo wa mawazo kwa wanafunzi. Kupunguza msongo huu kunawasaidia kufikiria vizuri zaidi na kuongeza utayari wao wa kujifunza masomoni.

SEHEMU B (Alama 30)

Jibu maswali mawili katika sehemu hii

11. Tathmini nafasi ya mashindano ya michezo ya kikanda kama CECAFA katika kuimarisha mshikamano wa Afrika Mashariki.

Mashindano ya kikanda kama CECAFA huchangia katika kukuza mshikamano wa Afrika Mashariki kwa kuwa huwaleta pamoja wachezaji na mashabiki kutoka nchi mbalimbali. Hali hii huwasaidia raia wa mataifa hayo kuona umuhimu wa kushirikiana badala ya kugombana.

Mashindano haya pia huchochea utamaduni wa ujirani mwema. Wakati nchi zinaposhindana kwa heshima, wananchi hujifunza kushirikiana hata katika mambo mengine kama biashara na siasa.

Aidha, mashindano haya huwajengea vijana wa Afrika Mashariki ari ya umoja wa kikanda. Vijana wanaposhiriki na kushuhudia michezo hii huona umuhimu wa mshikamano wa kikanda kama sehemu ya maendeleo ya pamoja.

12. Jadili kwa kina changamoto za kimaadili zinazokumba michezo ya kisasa, kama vile rushwa na matumizi ya dawa za kusiisimua misuli.

Changamoto ya kwanza ni rushwa inayohusisha waamuzi au viongozi wa michezo. Wakati mwingine mechi hubadilishwa matokeo yake kupitia rushwa, hali inayoharibu imani ya mashabiki na kuondoa haki katika ushindani.

Changamoto nyingine ni matumizi ya dawa za kusiisimua misuli. Wachezaji wengine hutumia dawa hizo kuongeza nguvu na uwezo wao, jambo linalokiuka maadili ya michezo kwa kuwa ni njia isiyo halali ya kupata ushindi.

Aidha, michezo ya kisasa imekumbwa na changamoto ya biashara isiyo halali ya uhamisho wa wachezaji, hasa vijana. Wengine hutumika vibaya kimaadili kwa kutumiwa kama bidhaa badala ya kuthaminiwa kama wanadamu.

13. Eleza mchango wa michezo katika kuimarisha mshirikiano wa kimataifa kupitia michezo ya Olimpiki.

Michezo ya Olimpiki huleta mataifa mbalimbali pamoja kwa kushirikiana katika mashindano ya kimataifa. Hii huchochea mshirikiano wa kisiasa na kiutamaduni kati ya nchi zinazoshiriki.

Kupitia michezo hii, wachezaji hujifunza kuheshimu tofauti za kitamaduni na kidini. Ushirikiano huu huimarisha amani ya kimataifa kwa kuondoa uhasama uliopo kati ya mataifa fulani.

Vilevile, michezo ya Olimpiki hufungua fursa za kibiashara na uwekezaji kati ya mataifa. Hali hii huimarisha mshirikiano wa kimataifa katika nyanja za kiuchumi.

14. Changanua nafasi ya vyuo vya michezo katika kukuza wataalamu wa michezo nchini.

Vyuo vya michezo hutoa elimu ya kitaalamu kwa makocha na walimu wa michezo. Kupitia vyuo hivi, nchi hupata wataalamu wa kufundisha wachezaji kwa ufanisi zaidi.

Vyuo hivi pia huibua vipaji vya vijana kwa kutoa programu za mafunzo ya muda mrefu. Vijana wanaopata mafunzo hayo huishia kuwa wachezaji wa kiwango cha juu wanaoweza kushindana kimataifa.

Aidha, vyuo vya michezo huchangia katika tafiti za kitaalamu kuhusu michezo. Tafiti hizo huboresha mbinu za mazoezi, lishe na afya ya wachezaji, jambo linalosaidia maendeleo ya michezo nchini.

SEHEMU C (Alama 30)

Jibu maswali mawili katika sehemu hii

15. Tathmini nafasi ya michezo kama chombo cha diplomasia kati ya mataifa yenye migogoro.

Michezo hufanya kazi kama jukwaa lisilo la kisiasa ambapo mataifa yenye migogoro hukutana kwa amani. Mashindano ya kimataifa huwaleta pamoja hata wale wanaokinza kisiasa na hivyo kujenga njia ya mawasiliano ya kidiplomasia.

Michezo pia husaidia kupunguza uhasama kwa kuwa wananchi wa mataifa yenye migogoro huona washindani wao kama wanadamu badala ya maadui. Hii huimarisha amani ya muda mrefu kupitia diplomasia ya michezo.

Aidha, michezo imekuwa chombo cha maridhiano baada ya migogoro mikubwa. Mfano ni nchi zilizopitia vita lakini zikaungana kupitia mashindano makubwa ya kimataifa.

16. Eleza athari za michezo kwa maendeleo ya uchumi wa taifa kwa mifano kutoka Tanzania.

Michezo huchangia uchumi kupitia ajira. Wachezaji, makocha, waamuzi na wafanyakazi wa viwanja hupata kipato kutokana na michezo, jambo linaloongeza pato la taifa.

Michezo pia huleta mapato kupitia utalii. Mashindano makubwa yanapofanyika nchini, wageni huingia na kutumia fedha katika hoteli, usafiri na bidhaa za ndani, mfano mashindano ya CECAFA yaliyofanyika Tanzania.

Aidha, michezo huongeza uwekezaji wa makampuni kupitia udhamini. Makampuni yanapowekeza fedha katika michezo, taifa hufaidika kwa kodi na mzunguko wa uchumi unaopanuka.

17. Changanua changamoto za ufadhili wa michezo nchini na toa njia za kuzitatua.

Changamoto kubwa ni ukosefu wa bajeti ya kutosha kutoka serikali. Michezo mara nyingi hupewa fedha chache zinazoshindwa kugharamia vifaa na mashindano.

Pili, sekta binafsi huchangia kwa kiwango kidogo katika ufadhili wa michezo. Makampuni mengi hupuuza michezo kama fursa ya kibiashara na hivyo kuathiri maendeleo ya wachezaji.

Njia ya kutatua changamoto hizi ni serikali kuongeza bajeti ya michezo na kuhakikisha inasimamiwa ipasavyo. Pia, sekta binafsi inapaswa kutolewa vivutio kama punguzo la kodi ili kufadhili michezo kwa kiwango kikubwa zaidi.

18. Jadili nafasi ya michezo katika kuondoa vikwazo vya kijinsia na kukuza usawa katika jamii.

Michezo hutoa nafasi sawa kwa wanawake na wanaume kushiriki na kuonyesha uwezo wao. Wakati wanawake wanaposhiriki mashindano makubwa, jamii hujifunza kuona kwamba jinsia si kizuizi cha mafanikio.

Michezo pia hufundisha mshikamano na usawa. Timu mchanganyiko huonyesha kuwa ushirikiano kati ya jinsia mbili unaweza kuleta matokeo mazuri bila upendeleo.

Aidha, mafanikio ya wanawake katika michezo huchochea mabadiliko ya mitazamo hasi ya kijamii. Vijana wa kike huchochewa kuamini uwezo wao, jambo linalosaidia kuondoa ubaguzi wa kijinsia katika jamii.